

GLAS

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto (año) XXXVII, 6 EL VOCERO DE LA ACCION CULTURAL ESLOVENA nov.-december (nov.-diciembre) 1990

**Ni več Butalcev!
(ali pa nekateri mislijo,
da so šel!)**

Renzo Mattelig, tajnik Zveze slovenskih izseljencev iz Furlanije-Beneške Slovenije v Emigrantu št. 3, april 1990:

L'Ente, proprio perche gestito dagli emigranti, dagli immigrati e dai rappresentanti da essi democraticamente designati, sarà l'espressione autentica delle esigenze di queste categorie e ad esse saprà dare risposte rapide e decisive.

Solamente dall'esperienza diretta e quotidiana possono giungere proposte praticabili che siano in grado di far germogliare e portare a maturazione una nuova politica per gli uomini migrati.

Lastna ustanova, ki so jo ustvarili izseljenci in vseljenci, njihovi predstavniki, ki so bili demokratično izvoljeni, bo izviren izraz zahtev le-teh in njim bo treba dajati hitre in odločilne odgovore.

... Samo iz direktne in vsakodnevne izkušnje se lahko pride do izvedljivih predlogov, ki bodo v stanju, da pomagajo vzkaliti in privedi do zrelosti novo politiko za razseljene osebe...

**BLAGOSLOVLJEN
BOŽIČ
IN SREČNO
NOVO LETO 1991**

želi vsem mecenom,
dobrotnikom,
sotrudnikom, naročnikom,
prijateljem in bralcem

**SLOVENSKA
KULTURNA AKCIJA**

Preimenovanje ljubljanske univerze

CEPRAV prepis o imenu ljubljanske univerze ne doseže temperature in važnosti, ki jo je imela za časa Prešerna črkarska pravda, je pa le zanimivo, da najvišja slovenska znanstvena inštitucija še sedaj nosi ime po ideologu propadlega političnega sistema. Ne da ni bilo protestnih glasov, člankov, celo v programe strank je prišla ta zahteva. Pred 150-160 leti je bilo zadosti enega Prešernovega soneta, da je napravil red v črkarski pravdi, sedaj pa bodo potrebni traktorji in mobilizacija celega naroda, da se spremeni ime univerze.

Čudna smola se drži, ne samo imena, ampak tudi univerze same od vseh začetkov. Na hitrico ustanovljena l. 1919. precej brez načrtov, ji je grozila nevarnost že istega leta, da jo bodo zaprli: po mnenju vlade ni bila potrebna Slovencem, saj bi lahko šli študirat v Zagreb ali Beograd. Profesorji so bili res eminece v svojih strokah, toda zbrani iz vse Evrope, niso imeli stika z narodom. Zaenkrat še ni gotovo, če je bil res prvi rektor Milan Vidmar tisti, ki jo je poimenoval v Univerzo kralja Aleksandra, zato da bi jo ohranil. Špekulacija s kraljevo ničemurnostjo more roditi tudi dobre sadove? Gotovo ni bilo v interesu jugoslovanskih unitaristov in centralistov, da bi Slovenija imela svojo univerzo. Toda tam je stala in kako jo boš ukinil, če pa nosi kraljevo ime? Tudi v interesu komunistov ni bilo, da univerza ostane odprta pod okupacijo, toda iz drugih razlogov — imela je že nad deset tisoč slušateljev, kateri bi bili po intenzivni indoktrinaciji podlaga nastajajočemu revolucijskemu redu. Seveda je revolucija bila spretno zavita v NOB prve čase, če ne, ne bi bilo pritoka v rdeče vrste. Univerza ima že krajše ime: Univerza kralja, vse do zaprtja 1944.

Po letu 1945 začne delovati kot Univerza v Ljubljani, vse tja do leta 1979., ko je umrl Edvard Kardelj. Smrt ljudskošolskega učitelja je tako „pretresla“ delegate študentov v univerzitetnem svetu — študentov je bilo že čez 25 tisoč —, da so zahtevali, da se poimenuje univerza po njemu. Kardelj je imel v dobrem doktorat znanosti in umetnosti, ki ga je dobil istočasno z J. B. Titom l. 1969. Univerza se je v svoji varčnosti podeljevanja častnih doktoratov res odrezala — ljudskošolskemu učitelju, ki skoraj ni poučeval in nekdanjemu avstrijskemu geografu častni doktorat!

Preteklo je deset let, kakor so pisali nekdanji naši predniki v ljubezenskih povestih: ljubezen študentov do Kardelja se je ohladila, če je sploh obstojala, profesorji pa danes trdijo, da niso oni odločali na univerzitetnem svetu o spremembi imena. Za naprej naj bi ostala zopet Univerza v Ljubljani, da bi se razlikovala od one v Mariboru, toda je nekaj, kar še moti: doprni kip Edvarda Kardelja pred univerzitetnim poslopjem in še drugi v njegovi notranjosti. Tisti steber s prstom, kažočim na nadškofijo, bi še že kako dal zakriti z zelenjem, Kardeljevega kipa ne moreš. Rektor dr. Sket se na zahteve, da se kip odstrani, izgovarja, da ni njegovo delo prenašati spomenike ali razbijati jih, tistega v notranjosti bi se že kako lotili, toda kaj pa oni, ki stoji pred glavnimi vrati?

Slovenska demokratična zveza in posamezniki so se spravili na njega, on pa dr. Vencelj, minister za šolstvo, menita, da se bo do prihodnjega maja že kako uredilo.

Medtem pa je Igor Torkar poskusil po prešernovsko razvozljati in rešiti v verzih ime slovenske univerze. Navajam samo prve verze iz Dela:

S a t i r i č n i v e r z i .

Nezaslišan paradoks.
Stoji pred univerzo kip Kardelja,
ki je med ENOBEJEM svetoval,
da naj se intelektualce strelja!
Kdor bo od zgodovine popravljalec
ta kip izpred univerze odpeljál —
izpred doma naših intelektualcev?
Naj „genialčev spomenik“ čimprej izgine
tja kamor spada — na obrobje zgodovine!

Tone Brulc

kulturni večeri

Mi in Slovenija danes

Spremembe v Republiki Sloveniji zahtevajo, da Slovenci po svetu na novo začrtajo svojo vlogo, odnos in potrebe. Slovenija je dosegla točko, s katere ni vrnitve; pri tem nastajajo vprašanja, ki so jim trije predavatelji skušali odgovoriti. Okrogla miza na temo Mi in Slovenija danes je bila v Slovenski hiši 22. septembra. Prva predavateljica na večeru, ki ga je vodil Avgust Horvat, je bila Katica Cukjati. Cukjati je predvsem nakazala spremembe v Sloveniji, opozorila na nevarnosti in na neznanke; poudarila pa je tudi aktualnost glavnih ciljev emigracije; ti so: demokratizacija, slovenstvo in pričevanje o preteklosti.

Miriam Jereb je imela drugi referat (objavljen v prejšnji številki Glasa). Tone Rode je načel nekatera važna vprašanja, pri katerih mlajši navadno niso imeli besede: čutenje narodnosti, teža državljanstva, organiziranost skupnosti po starih modelih, vzdrževanje struktur, pretirano število organizacij ipd.

Po referatih je nastala razgibana debata.

Kamniški koledniki in pesnik Tone Kuntner

V četrtek 11. oktobra je bil 8. kulturni večer. Prireditev je imela dva dela.

V prvem so nastopili Kamniški koledniki v cerkvi Marije Pomagaj. Pela sta bas Rok Lap in bariton Janez Majcenovič v spremljavi citrarja Tomaža Plahutnika. Pevca sta predvsem izvajala cerkvene pesmi in se odlično ujemala s citrami. Kamniške kolednike je predstavil in tudi povezoval glasbeni program pesnik Tone Kuntner.

V drugem delu je pesnik in igralec Tone Kuntner nastopil z monodramo „Tako srečen bi bil, če bi ti razumela te moje besede...“ Premiera je bila 21. septembra v Mestnem ljubljanskem gledališču. Tone Kuntner je v gornji dvorani Slovenske hiše interpretiral izbor iz pisem Stanka Vuka ženi. Brez scenarijskih pripomočkov je odlično podoživljal sporočilo goriškega pesnika.

Recital Toneta Kuntnerja

V torek 16. oktobra je na 9. kulturnem večeru nastopil pesnik Tone Kuntner. To pot je imel recital lastnih pesmi, s katerim je ob polni gornji dvorani Slovenske hiše „dograjeval sebe“. Pesnik se je sam predstavil. Recital je vrsto pesmi iz zbirke Moja hiša, Lesnika, Koprive ter nekaj še neobjavljenih pesmi. Navezal je pogovor z občinstvom, bodisi preko svojih pesmi, ki jih je občuteno pripovedoval, bodisi v neposrednem razgovoru s publiko. Na uvodne besede „Slovenijo imam najmanj tako rad kot vi, rekel bi, da bolj“ je doživel dovolj odločen „Ne!“

Pesnik Tone Kuntner je prinašal „objem domovine“. V pogovoru s publiko je prikazal svoj pogled na poezijo, na literaturo, na razna vprašanja današnje Slovenije.

Vsekakor — lep večer poezije, pri katerem je pesnik izrazil sebe in svoje čutenje, publika pa je hvaležno odgovarjala njegovim duševnim vzgibom.

Za sklep je pesnik recital Prešernovo Zdravljico.

Skupinska razstava

V petek 26. oktobra je bila v Slovenski hiši odprta skupinska razstava slikarjev SKA iz Argentine. Razstavljali so Ivan Bukovec, Andreja Dolinar por. Hrovat, Marjeta Dolinar, Tone Kržišnik, Bara Remec in Milan Volovšek. Razen Toneta Kržišnika, ki je uporabljal akvarel, so se ostali umetniki predstavili z oljnim slikarstvom. Vsi slikarji so imeli po tri ali štiri novejša dela. Nenantrpanost, različnost v tematiki, v izkušnjah in v stilu pa je dajalo prav prijeten vtis v razstavišču. Neštivilen obisk razstave pa je omogočil odlično vez med umetniki in občinstvom.

Razstavo je odprl France Papež, umetnostna dela pa so bila na voljo še v soboto 27. oktobra in v četrtek 1. novembra.

Sprava in vojni zločinci

Na 11. kulturnem večeru (2. novembra) je predaval dr. Peter Urbanc. Tema njegovega razpravljanja je bila: Analiza dosedanjih naporov za spravo in problem vojnih zločincev. Dr. Urbanc je razvil razne odtenke, kot na pr. zaton komunističnega mita, vprašljivost zasnove Svetovnega slovenskega kongresa, število medvojnih in povojnih žrtev, pomembnost Kocbeka, pomembnost Cerkve itd. Kolikor je bilo predavanje privlačno in zaokroženo, je kasnejši razgovor zvenel preveč enostransko in problemi, ki so vsaj vprašljivi, so imeli zaključeno sodbo; npr. sprava je nemogoča, smisel politične emigracije živi v vsej polnosti ipd.

Dr. Peter Urbanc predava pri SKA

Tiho, mulec!

Od 4. do 13. novembra se je v Buenos Airesu nahajal dr. Tone Arko. V petek 9. novembra je predaval v Slovenski hiši na temo: Tiho, mulec! O slovenskem manjvrednostnem kompleksu glede na politično samostojnost v luči osnovne socialno-vzgojne psihologije. V interdisciplinarnem prijemu je predavatelj zajel vprašanje vzgoje otrok, strahu, samozavesti, zgodovine Slovencev, slovensko politiko ter sorodna psihološka, sociološka, politična in zgodovinska vprašanja. Predavanje je sklenil z razmišljanjem in grafičnim podajanjem rastoče slovenske zavesti in javnim izražanjem za ocepitve.

Razgovor po predavanju je vodil Andrej Rot. Posegi iz občinstva so obogatili začrtano tematiko, predavatelj pa je razjasnil še marsikatero točko.

Emigrantska literatura v Sloveniji

Kmalu po vrnitvi iz Slovenije, kjer je predaval o svojem očetu, je Tine Debeljak prikazal na 13. kulturnem večeru položaj emigrantske literature v Sloveniji.

Debeljak je podal izčrpen pogled na vnašanje slovenske emigrantske literature v Slovenijo od 1945 dalje, zlasti pa pojavljanje slovenskih piscev iz emigracije v matični javnosti. Tako je omenil več knjižnih in revijalnih naslovov in oseb, podrobno pa tudi prikazal škofjeloški simpozij o dr. Tinetu Debeljaku.

Predavanje je bilo v soboto 24. novembra. Razgovor po predavanju je vodil arh. Marjan Eiletz.

Borut Uršič o umetnosti na Slovenskem

30. novembra je bilo izredno predavanje umetnostnega zgodovinarja Boruta Uršiča. Na 13. kulturnem večeru je mladi

slovenski strokovnjak prikazal umetnost na Slovenskem, zlasti arhitekturo, slikarstvo in kiparstvo. Predavanje je popestril s preko sto diapozitivi in v poldrugi uri očaral publiko s slovenskimi umetniškimi lepotami. Borut Uršič pripravlja doktorat na Dunaju in je zaposlen v Modestovem domu v Celovcu kot turistični svetovalec.

Slovenska katoliška obzorja

V petek, 7. decembra je na zadnjem kulturnem večeru prof. Alojzij Geržinič predstavil novo knjigo: Franceta Dolinarja Slovenska katoliška obzorja. Prof. Geržinič je prikazal Dolinarjevo življenje in delo ter okoliščine, v katerih je nastala predstavljena knjiga.

ustvarjalci ska

Vinko Ošlak

V Tinjskem domu je od 14. do 20. julija potekalo mednarodno srečanje na temo Esperanto in ideologije. Uvodno besedo je imel predsednik društva esperantistov Vinko Ošlak. Predstavil je koroško problematiko z vidika narodnih problemov in rabe obeh jezikov na Koroškem.

Poleg drugih predavateljev in enotedenskega tečaja mednarodnega jezika, sta nastopila igravec Mladinskega gledališča v Ljubljani Pavle Ravnohrib, ki je v esperantu predstavil dramatisirano Platonovo besedilo „Sokratov zagovor“, in Nataša Capuder z uprizoritvijo monodrame Jeana Cocteauja „Človeški glas“ v esperantu.

Ladislav Lenček se je vrnil v Ljubljano

Ni mogoče vedeti, koliko Slovencev se je vrnilo ali se še bo vrnilo v Slovenijo, a za nekatere vemo. Ladislav Lenček je eden izmed tistih, ki je držal besedo in končno izpolnil svojo željo. Decembra 1988 je izjavil v Ljubljani ob priliki njegove zlatomašniške slovesnosti, da se v Slovenijo vrača, a vrnil se bo šele po svobodnih volitvah. Tako se je zdaj naselil v Ljubljani in za seboj pustil bogate izkušnje predvsem v Argentini, v zadnjem poldrugem letu pa v domu Sodalitas v Tinjah na Koroškem.

V zadnjih mesecih smo zasledili več intervjujev z njim v slovenskih časopisih. V Dolenjskem listu 12. julija, v Večeru 26. septembra, zlasti pa v reviji Separatio obsežen razgovor z Brankom Zunecem na sedmih straneh.

12. oktobra pa je Ladislav Lenček govoril v Škofji Loki o dr. Tinetu Debeljaku.

Tine Debeljak v Škofji Loki

Po izidu Črne maše sta Marko Jenšterle in David Tasič pripravila 1. oktobra v Škofji Loki simpozij o dr. Tinetu Debeljaku. Na srečanju v Škofji Loki so predavali Tine Debeljak ml., Ladislav Lenček, Helga Glušič, Irena Mislej, Taras Kermauner; moderatorka je bila Alenka Puhar.

Dr. Tine Debeljak je večji del svojega življenja, nad 40 let, preživel v Argentini. Bil je duša kulturne zavzetosti Slovencev v emigraciji, mentor literarnim ustvarjalcem, kulturni zgodovinar in literarni kritik. L. Lenček je na simpoziju zaključil svoj referat tako: „Če kdaj kdo govori o „slovenskem čudežu“ v Argentini, je ta resnično lepi dosežek slovenske politične emigracije pred vsem zasluga kulturne dejavnosti dr. Tineta Debeljaka v argentinski slovenski skupnosti“.

Tone Arko v Buenos Airesu

V novembru se je uresničil dolgo napovedani obisk dr. Toneta Arka iz Jollieta (ZDA). Slovenski znanstvenik iz ZDA, član SKA in sodelavec Meddobja je bil v Buenos Airesu od 4. do 13. novembra. Obiskal je razne slovenske domove, imel predavanje pri SKA in se udeležil seje odbornikov SKA. Hvaležni smo mu za obisk, za požrtvovalno delo in za njegovo vsestransko zavzetost za slovensko stvar.

knjige

„Brez knjige so narodi nagi.“

(Dr. Rajko Nahtigal v Zborniku zimske pomoči.)

Zbornik zimske pomoči je važen zgodovinski dokument časa, čeprav ga v tem smislu še ni nihče uporabil. V lanskoletni januarski številki Borca (Borec, št. 1, januar 1989) mag. Boris Mlakar res pravi o njem, da ne smemo jemati vseh, ki so pisali vanj, kot pristaše in simpatizerje katoliške strani. Partizanstvo da je imelo večino kulturnikov za seboj, čeprav tega ne more dokazati. Seveda, če je pisalo veliko levčarjev vanj, pravi, da je to bilo iz oportunitizma (dr. Ivan Grafenauer, dr. Jože Kastelic, Oton Župančič, dr. Milan Vidmar). Ti seveda niso plačali tega oportunitizma z ječo in odvzemanjem državljskih pravic, toda bila je cela vrsta, ki so jo zašili za leta zaradi tega. Bila pa je poleg teh seveda še druga vrsta, katere povabilo k sodelovanju ni doseglo, ker je bilo omejeno skoraj izključno na kulturnike, ki so živeli v Ljubljani.

Pred seboj imam zajetno knjigo s skoraj 620 stranmi, ki jo je spisalo 108 slovenskih intelektualcev v letu 1944. Med njimi so pesniki, pisatelji, publicisti, znanstveniki iz vseh vej znanosti in umetnosti. Knjigo so ožigosali po vojni z žigom „izločeno“, kar pomeni, da je v povojnem obdobju po letu 1945 bila do take mere nevarna oblasti, da jo je ta pobrala iz javnih knjižnic, gotovo je bila prepovedana tudi njena prodaja v knjigarnah, tako da je ostala samo v knjižnicah zasebnikov, ki se niso bali režima, ali pa so se čutili dovolj močne, da niso potrebovali njegove zaščite.

Zbornik je spisalo 108 slovenskih kulturnih delavcev skoraj sredi vojne vihre in bi že samo število razumnemu bralcu povedalo, da gre za reprezentativno delo v vojnem obdobju; k tem, ki so sodelovali v njem, bi morali prišteti še druge, ki niso bili dostopni v trenutku, ko je padla ideja o zborniku. In teh je bilo veliko; nekaj jih je živelo v krajih, ki niso spadali pod Ljubljansko pokrajino, spet druge povabilo ni doseglo, tretji so se bali represalij partije, nekaterim je to pomenilo kolaboracijo, čeprav istočasno niso marali sodelovati s komunisti, tako da bi bila Mlakarjeva trditev o večini slovenskih intelektualcev, ki da so jo imeli komunisti za seboj, precej iz trte izvita.

Uredniki: Narte Velikonja, Božidar Borko, Tine Debeljak in Zorko Simčič so več kot čez mero uspeli z zbornikom. Že sama sestava nam pove, da so bili zastopani stari in mladi, iz različnih miselnih taborov ter različnih slovenskih pokrajin. Tudi usoda, ki jih je zadela je bila različna: Narteja Velikonjo je doletela smrt prav zaradi pisanja proti komunizmu, Božidar Borko je bil zaprt, nato zamolčan in prezrt, Tinetu Debeljaku ni bilo dano uzreti nove svobode in je umrl v tujini, le Zorko Simčič je ostal, da pričuje neuklonjen o tistih časih.

Ker je bil zbornik pisan pod okupatorjem, bi upravičeno pričakovali po tolikih očitkih kolaboracije, vsaj tu in tam trohico konformizma z njim in usodo, ki je doletela Slovence, priljubljenosti, občudovanja, če ne celo hvale, vendar vsega tega, česar so dolžili potem na sodiščih sodelavce zbornika, zastonj iščemo v njem: so resni načrti za prihodnost, tehtne razprave iz preteklosti, dozorele, krajše stvari iz pesništva in kratke črtice, najnovejša odkritja iz arheologije, naravoslovja, etnografije in zgodovine, jezikoslovja (npr. Grivčeva in Nahtigalova razprava bistvene važnosti za starocerkveno slovanščino!), moderne izsledke iz družboslovja, celo iz ekologije, ki je prišla do imena komaj čez dobra dva desetletja.

Navadno na zadnji strani knjige dobimo pripombo, v kolikih izvodih je izšla in pri kateri založbi: Zbornik zimske pomoči ne navaja v kolikih izvodih je izšel — morebiti v 1500 izvodih kot Dalmatinova biblija pred 400 leti ali pa še manj. Požigalci in uničevalci protestantik so se biblije usmilili in tako imamo vsaj 66 izvodov ohranjenih biblij, polovico od teh v domovini, drugo polovico po svetu. Zbornikov zimske pomoči je najbrž ostalo še manj — moderni barbari so svoje delo temeljiteje opravili! Dokazati

je bilo treba doma in po svetu, da se ni med vojno nič izdajalo, da so vsi slovenski razumniki bili pristaši kulturnega molka. Zbornik je zakril lep del slovenske nagote, bi rekel dr. Rajko Nahtigal. On je vedel, da bo življenje teklo naprej, da so fašizem, nacizem in komunizem le muhe enodnevnice, zaradi katerih bi pa bilo zločinsko pretrgati kulturno delovanje malega naroda za časa vojne, saj to je bila že druga, ki mu jo je bilo usojeno živeti.

Zbornik naj bi bil ravno pripomoček in dokaz naše trdoživosti, da se za naše kulturnike njihov delo ni zaustavilo. Še manj bi ga moglo zaustaviti povelje neke stranice, ki ni med nami štela niti tisoč članov.

Morda bi koga zgrabila skušnjava, da bi skušal dokazati, da je tudi dokaz takratne politične strpnosti in da sta oba tabora, čeprav nasprotna, leta 1944 še sodelovala vsaj v vrhovih. Zastonj! V Ljubljani je do tistega časa bilo po virih emigracije nad petdeset atentatov in to skoraj izključno na intelektualce, po sodbi tistih pa, ki so atentate pripravljali, jih je bilo nad osemdeset. Oni že vedo! Morda je Jože Javoršek le pustil kaj zapisanega, preden je umrl? Posebnost zbornika so lastnoročni podpisi avtorjev na koncu sestavka, ki bodo nekoč lahko služili grafologom pri študiju značajev ljudi tiste dobe.

IN — Informacije iz Slovenije

Tiskovno središče Ljubljane (Press Center Ljubljana) je že dosti pred srečanjem v Dolenjskih Toplicah — Slovenija moja dežela — napovedoval izid novega slovenskega tednika. Številka 28. je izšla 15. oktobra 1990 v slovenščini, poleg nje je tudi izdaja v srbohrvaščini, za konec istega meseca pa so obljubljeni še izdajo v nemščini, angleška pa že obstoja.

Predem kdo zabriše prvi kamen vanj, bi samo omenil, da gre za trgovsko družbo z omejeno zavezo, ki naj posreduje informacije svojim bralcem doma in v tujini, kar je vidno tudi v načinu pisanja. Neodvisno, pa še vedno jugoslovansko! Trgovsko!

Prva dva-trije članki so še vedno v zvezi z jugoslovansko zvezno vlado, jugoslovanskim gospodarstvom, jugoslovanska skupščina je odločila, tako da dá bralcu vedeti: še smo v Jugoslaviji. Tisto o slovenski suverenosti je bilo za zunanjo uporabo!

Zanimivo za bralca s srednjim intelektualnim imenovalcem so novice: Suverena Republika Slovenija ima svoje poveljstvo Teritorialne obrambe v Zagrebu. Sledi jim komentar, iz katerega izvemo, da je predsednik Kučan protestiral proti temu. Ali: Preoblikovanje družbene lastnine (zanjo še veljajo zvezni, federalni zakoni!) bodo zaščitili s preprečevanjem ustanavljanja delniških družb z omejeno in neomejeno zavezo (beri: zavreti hočejo krajo lumpenkaptalizma, ki se je pod krinko demokracije, tržnega gospodarstva in osvobajanja vtihotapil v slovensko politično življenje!) Sfrizirana opomba, da so prvič v obstoju DEMOS-a

njegovi poslanci kljub obljubi, da bodo volili za moratorij, volili proti vladi, je komaj opazna. ZSMS in SDP škodljivost ali lastna pot DEMOS-ovih poslancev?

Sledijo intervjuji vodilnih v politiki, gospodarstvu in njihovih mnenjih o trenutnem in bodočem stanju (preteklost je ostala zadaj, kar jo je še ostalo za IN, je rožnate barve in služi opevanju!)

Velik del IN posveča mnenju različnih časopisov, k sreči samo slovenskih, o tekočih zadevah. Seveda je politiki in gospodarstvu odmerjen levji delež. Gre že za pravo demokracijo ali iskanje večinskega mnenja, ali pa gre še za papirnato farso demokracije? Že sredi maja, takoj ko je vzela vajeti v roke nova vlada, so se mediji spravili nanjo z demokratičnim navdušenjem. Odgovorila jim je s precejšnjo ostrino, mediji prav tako in v številki IN-a dobimo mnenja urednikov o tem sporu, le bistveno in pravno mnenje je tudi tokrat izostalo pri odgovorih urednikov: Čigavi so mediji? Iz čigavega denarja so nastali? Narodnega! In narod je izvolil vlado, ki naj upravlja z mediji, vse dokler jih ta ne privatizira ali odtuji na kakšen drug način.

Velik obseg IN-a je odmerjen delovanju borze, ki je šele v začetkih, pričakujejo pa, da se bo njeno delovanje — kupovanje in prodaja vrednostnih papirjev — ne pa borzne špekulacije in goljufije, zelo razmahnilo.

Statistične table in pregledi še vedno jemljejo v obzir vse jugoslovanske republike, torej bi bila s tem upravičena izdaja tudi v cirilici — razširili bi samo delokrog in ga poglobili za južne republike. Zakaj smo pa suvereni?

Posebnost so oglasi World Trade Centra Ljubljana (Svetovni center za trgovino Ljubljana), kjer gre za povpraševanje ali ponudbe v jezikih ponudnika in povpraševalca. WTC ima svoj telefonski priključek in telefaks, kupčuje se s trgovci celega sveta in v vseh jezikih.

Modri IN je do sedaj objavil informacije iz Slovenije o političnem, gospodarskem in kulturnem dogajanju, dodane so mu vse reference, od naslovov sedežev oblasti, telefonov, teleksov, faksov in predstavnikov za stike z javnostjo.

IN je korak naprej za slovensko politiko in gospodarstvo. Če bi res kdaj prišlo do Svetovnega slovenskega kongresa, bi mu mirne vesti prepustili trgovske zadeve, hkrati pa bi lahko opravljal nemajhen del dela trgovskih zbornic. Kulturno dejavnost, kolikor jo opravlja sedaj, bi pa prav tako mirno prepustil kongresu. Oh, pozabil sem na potrebo pluralizma!

Zbornik Doma in sveta

Od stoletnice ustanovitve Doma in sveta (1988) sem se je dr. Stanko Janežič zavzel za izdajo zbornikov naše nekdanje, častitljive katoliške revije. Letos je izšel že tretji zbornik Doma in sveta, ki so ga spisali nekdanji sodelavci in somišljeniki nekdanje dominsvetovske generacije, živče v domovini, zamejstvu in zdomstvu. Če je bil namen prvih

Francè Dolinar

Slovenska
Katoliška
Obzornja

NOVA KNJIGA

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Francè Dolinar

SLOVENSKA KATOLIŠKA OBZORNJA

Uredil prof. Alojzij Geržinič

720 strani

Cena knjige: Broširana U\$S 25, Vezana U\$S 30

Naročila na: SKA

Ramón L. Falcón 4158 — 1407 Bs. As.
Argentina

treh zbornikov pregledati razpoložljive sile in pripraviti teren za bodočo setev, potem lahko rečemo, da je delo bilo opravljeno dobro: revija bi štela z dovoljnimi močmi za ponovno izhajanje, morda jih pred sto leti ni imela toliko, vsekakor pa ne iz tako različnih krajev.

Lanski zbornik je razdeljen na tri dele: v prvem Pogledi na Dom in svet, bi šlo za kritične in ne tako kritične spomine na nekdanjo revijo; v drugem, leposlovnem delu, obnavlja Janežič tradicijo lepe besede v prozi in poeziji; tretji del pa obsega Poglede na slovenski narod danes tam in tukaj. Prostorsko je obdelan ves slovenski skupni kulturni prostor matice, zamejstva in zdomstva z njegovimi posebnostmi in problemi.

Ob izidu letošnjega zbornika (1990!) moremo dr. Janežiču samo čestitati in želeči, da bi bil zadnji. Z njim naj bi bila dovršena priprava za izdajanje pomlajenega Doma in sveta v svobodi.

Koblarjev zbornik

Pri Slovenski matici je izšel za stoletnico rojstva dr. Franceta Koblarja Koblarjev zbornik, ki ga je uredil dr. Joža Mahnič. Zbornik je sad kolokvija s 7. decembra 1989., ki

se je vršil pri Slovenski matici, katere predsednik je bil Koblar dolga leta. Na začetku je spregovoril za uvod dr. Primož Simoniti, sedanji predsednik SM, nato pa so se zvrstili strokovnjaki v literaturi, ki so obdelali vsa področja; na katerih je Koblar deloval. Na dan so prišle še neznane reči, kot npr. pismo, ki ga je Koblar pisal svojemu nekdanjemu učencu Borisu Ziherlu, diktatorju slovenske literature v letih boljše vize, ko se je poskušala stabilizirati in institucionalizirati. Koblar se je zavzel za Edvarda Kocbeka, ki ga je partija odžagala, čeprav se ni strinjal z njim in skušal doseči pri Ziherlu, da bi se prekinila gonja proti Kocbeku. Ziherl seveda ni odgovoril, ker je imel za sabo Josipa Vidmarja.

Poleg prispevkov udeležencev kolokvija so dodali zborniku še spomine dr. Staneta Gabrovca o Koblarjevi osebnosti, dr. Vilka Novaka Srečanja s Koblarjem in prof. Alojza Rebule korespondenco z njim. Povod za korespondenco je bil XI. zvezek Pregljevih Izbranih del, ki so izšla v Buenos Airesu pri SKA in jih je Koblar želel videti. Hotel je tudi, da bi Rebula začel pisati za Slovensko matico. Rebula mu je preskrbel tudi Mojo rast Ivana Dolenca.

T.B.

Materin ovsenjak in pogaja mačehe?

Včasih se človek še iz knjige kaj nauči, posebno če primerja prebrano s tem, kar je prebral v drugi knjigi. Seveda ni je knjige čez preživeto izkušnjo.

Knjigo „Pokrajinski sklad za emigracijo“ Fondo regionale per l'emigrazione je izdalo predsedstvo samostojne pokrajine Furlanije-Beneške Slovenije (Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia) v italijanščini letos in ta obravnava triletni načrt 1990-1992 za emigracijo iz te pokrajine, ki je bil izdelan po zakonu št. 51 z dne 27. oktobra 1980. Letos je bil triletni program znova potrjen in razširjen po Pokrajinskem svetu z zakonom št. 688 z dne 16. februarja 1990. Sveže gradivo torej!

Skoraj istočasno pa mi je prišel v roke predlog za Plan dela Slovenske izselejske matice za leto 1991. Zato bi ju rad primerjal med seboj, saj se oba teksta lotevata emigracijske problematike in to slovenske.

Do smrti dolgočasno branje, vendar če premagaš začetni stud in se zatopiš vanj, primerjajoč napisano v enem in drugem besedilu, potem se še spomniš, kako so postopali z nami dolgih 45 let ljudje pri SIM-u, te zagrabi zanimanje, kaj lahko pričakujemo v bodočnosti. Saj zato so napisani knjigi. Zadosti je dokumentov preteklosti — kvišku srca — prihodnost bo lepša, lepša za Beneške Slovence, še lepša za nas, ki je nismo bili vajeni. V primeru Beneških Slovencev gre že za zakon, v našem pa gre za predlog bodočega dela. Dela za nas — emigrante!

Praden se spustim v srž knjig, moram opomniti, da gre za razmerje med emigranti Furlanije in Beneške Slovenije (Italije!) medtem ko gre v našem primeru za razmerje med slovenskimi izseljenci in matico Slovenijo.

Se še spomnite o prvih tiste: Tužna Istra je vsa nema tiha, saj še komaj pod petami Laha diha. Ne samo Istre, kaplana Čedermaca, Tera, Rezije in Nadiže, Kanalske doline, Gorice in Trsta in kaj vem še koga tam iz leta 1866. Dobro! Za izseljence teh pokrajin gre v prvi.

V drugi pa (hvala Bogu, da je samo predlog, čeprav ne upam, da bo ta članek preprečil, da ne bi postal realnost!) gre za emigracijo raztreseno po vsem svetu, katere najaktivnejši del je prav v Argentini. Kaj bi šušmarili naokrog: gre za tisti del izseljenstva iz leta 1945, ki je bil dolgih 45 let oklevetan, zasramovan, zamočan po režimu, posebno pa še po SIM-u.

Je razlika med eno in drugo emigracijo? Seveda je: v prvem primeru gre za pomoč Furlanov in beneških Slovencev svojim izseljencem v svetu, toda Furlanija in Beneška Slovenija sta v sklopu Italije, tuje dežele, medtem ko v drugem primeru naj bi matična Slovenija skrbelo za svoje sonarodnjake iz Slovenije, Primorske, Koroške in madžar-

skega dela Prekmurja. Ne rečem, da naj ne skrbi tudi za beneške Slovence, toda za te skrbi že dežela Furlanija in Beneška Slovenija — in še kako skrbi!

Oglejmo si v številkah kakšne pomoči so deležni Furlani in beneški Slovenci s strani svoje ožje domovine, ki je vključena v Italijo.

Za triletnje 1990-91-92 je bila odobrena vsota 11.322.268.853 lir (enajst milijard tristo dvaindvajset milijonov dvesto osemindeset tisoč osemsto triinpetdeset lir!), v pomoč izseljencem brez ozira na narodnost in še celo brez ozira na jezik. Po deveti točki zakona o nakupu knjig, ki obravnavajo pokrajino Furlanijo-Beneško Slovenijo pravi sledeče: „Pokrajina bo poskrbela za nakup knjig, ki obravnavajo zgodovino, zemljepis, gospodarstvo, izročilo in ki imajo na splošno kaj opraviti s kulturo Furlanije-Beneške Slovenije in jih bo poslala rojakom, ki žive izven ozemlja pokrajine in njihovim prijateljem.“

K nakupu spadajo tudi slovarji italijanskega, furlanskega, slovenskega jezika in tržaškega narečja, poleg literarnih del pokrajinskih avtorjev. Vse stroške za nakup, pošiljatev, poštino in delitev med domove in družbe izseljencev poravnava Svet pokrajine.

Zakon se zavzame v prvi točki za šolstvo od ljudske šole do univerze, za štipendije, pomoč študentom, ki morajo najemati stanovanje v domovini, za prehrano — samo če je bil eden izmen staršev rojen v Furlaniji-Beneški Sloveniji. Pokrajina jim omogoča predhodni študij italijanščine, da potem nimajo problemov v nadaljevanju ljudskih in srednjih šol.

Za vključevanje izseljencev, ki se vračajo, bodo poskrbeli posamezniki, zadruga, podjetja, trgovske družbe, obrtniška združenja, industrijska, kmetijska in turistična podjetja.

Pokrajina bo naročala in razpošiljala časopise in revije domovom in organizacijam, plačevala bo čas na radiju, TV, preskrbela bo za radijske in televizijske prenose v krajih, kjer je večje število izseljencev. Prevzela bo pokroviteljstvo nad vsemi prireditvami družabnega in kulturnega značaja, ki so v dobro izseljencem in pomagajo vzdrževati vezi s Furlanijo in Beneško Slovenijo. Sem spada finančno vzdrževanje domov, združenj ali organizacij, katerih namen ni denarni dobiček.

Poleg knjig, slovarjev bo pokrajina pošiljala izseljencem filme, video kasete in kasete z glasbo. Namen vsega tega je, da se pripomore do kulturne produkcije izseljenstva in da se povečajo dokumentarna in informativna sredstva o dejanski sliki pokrajine, ki si jo naj na ta način ustvarijo izseljenci.

Sklad pokrajine bo botroval tudi kulturnim prireditvam.

Organiziral bo predavanja, srečanja, dramske predstave, kino predstave, glasbene, folklorne in umetniške večere, tako v furlanskem kakor v slovenskem jeziku ter v beneških narečjih. Vse te kulturne prireditve financira do 80% Sklad pokrajine.

Izseljenske organizacije, društva, ustanove in združenja dobijo poleg tega še letno pomoč, ki jo lahko uporabijo po svoji uvidevnosti, samo Uradu za emigracijo morajo predstaviti svoj letni obračun. Za izseljence in njihove potomce se morajo organizirati kulturni, študijski in delovni obiski v domovini, ki bodo v veliki meri brezplačni. Za udeležbo v kulturnem obisku mora izseljenec imeti od 16—24 let starosti, drug pogoj pa je, da udeleženec še ni bil prej v kraju svojih staršev.

Študijski obiski so namenjeni predvsem potomcem izseljencev, ki bi se radi izpopolnili v jeziku svojih staršev in lahko trajajo do dveh let.

Obiska, združenega z delovnim bivanjem pa so deležni otroci delavcev, ki so bili rojeni tam in ki imajo od 18—30 let. Starejšim nad 60 let, ki niso bili zadnjih dvajset let v domovini in so gospodarsko šibki, se nudi prost prevoz in bivanje v pokrajini, kjer so se rodili. Za te velja, prav tako kakor za študente, da se jim da zdravstveno zavarovanje in pomoč v nesreči. Zakon predvideva isto za enega spremljevalca, če je obiskovalec bolan. Iste prednosti se lahko poslužijo diplomiranci, ki so doštudirali v tujini.

Iz sklada je namenjenih 15 milj. raziskovanju, iskanju podatkov in študiju izseljenskih vprašanj. Gospodarsko pomoč iz sklada uživajo tako povratniki v domovino, kakor gospodarsko šibki in dela nezmožni v tujini. Celo za prevoz mrtvih v tujini da pomoč sklad, da se truplo izseljenca lahko prepelje v domovino.

V primeru, da izseljenec nima pokojnine ali penzije, ker je mednarodne konvencije ne zahtevajo, ima pravico do 80% penzije delavca v domovini (najvišja penzija znaša 1.500.000 lir).

Vse to velja za izseljene Furlane, beneške Slovence in Italijane, rojene na ozemlju Furlanije in Beneške Slovenije, vprašanje je, če velja tudi za primorske izseljence, ki so italijanski državljani. Po členu 9. (nakup knjig v tržaškem narečju!) bi lahko sklepali, da velja tudi za njih.

Kaj bomo pa slovenski izseljenci dobili v Argentini od SIM-a, se pravi od matice Slovenije? Iz vsega predloga za Plan dela SIM-a razberem, da nič več in nič manj kot razstavo slikarice Bare Remec v Ljubljani, ki jo bo financirala Kulturna skupnost Slovenije. Trd si ovsenjak materin, če te primerjam s torto mačehe, ki so jo deležni naši sonarodnjaki iz Italije! Od kod ta razlika? Poglavitna pogrška, kar zadeva Argentino, je, da se jemlje izseljenstvo samo po njegovi številčnosti, po tem, kaj bi se morda dalo nekoč izmolsti iz njega (isto bi veljalo tudi za Svetovni slovenski kongres, pri katerem ne bi prišli niti do enega delegata), ne pa po aktivnosti in po že opravljenem delu pri ohranjanju slovenstva. Nemi ali onemeli psi naj bi ostali po 45. letih, sedaj pa še izuzeti od materine dediščine, ki po predlogu za Plan dela SIM-a ni tako pičla. Kaj se ni govorilo o obnem zboru SIM-a, reorganizaciji, ministrstvu za Slovence po svetu — sedaj pa kar naenkrat zagledamo SIM s škarjami, vatlom in blagom, ki nam meri suknjico, ki dela načrte tik pred občnim zborom, ne ozirajoč se na ministrstvo za izseljence, kot da bi bilo samo dependansa SIM-a?

Čudovito! Majhen del je živel v tujini za celoto naroda in z volitvami je bilo potrjeno in dokazano, da je imel prav za vse, le za SIM se ni premaknilo ničesar. Niti ena knjiga SKA ni našla milosti v očeh matice niti ena založba, noben pevski zbor, ničesar, kar je obstojalo tako naravno za nas vseh teh 45 let.

Danes je v modi diferenciacija. Tole, kar smo opisovali prej, je diferenciacija med našim slovenskim izseljenstvom iz tuje države, za katero ta skrbi, in izseljenstvom iz matice, za katerega ta ni nikoli skrbela, za naprej pa mu misli metati samo drobtinice, za izseljence iz leta 1945 pa menda še tega ne.

Še za druge vrste diferenciacije gre v Argentini: gospodarsko. Razlika med izseljenci po svetu in izseljenci v Argentini, je z nastopom laži-demokracije in laži-svobode po-

stala tolika, da nekateri komaj žive, medtem ko se drugi valjajo v denarju.

Še tretjo vrsto diferenciacije bom omenil, ki na žalost drži že leta in ki jo občutimo na čimdalje bolj surov način: delavec v Argentini zasluži petnajstkrat manj kot v ZDA in vsaj štirikrat manj kot v domovini, knjige, publikacije in poština pa imajo mednarodne cene, zato bi bilo dobro, da bi se bodoče oblasti, zadolžene za izseljenstvo, ozirale tudi na to.

Če pa bi ostal v veljavi predlog o številčnosti, bi po isti logiki predlagal, da se prestolnico Slovenije prestavi iz Ljubljane v Butale, takoj ko bodo te dosegle številčno premoč nad njo.

Tone Brulc

Dne, 24. novembra 1990 je odšel po plačilo h Gospodu

dr. Filip Žakelj,

dolgoletni profesor in vzgojitelj v Slovenskem bogoslovnem semenišču in Rožmanovem zavodu, član SKA.

Za vse slovensko izseljensko kulturno delo zavzetega duhovnika bomo ohranili v trajnem spominu.

Slovenska kulturna akcija

Pisma

Znanstvenoraziskovalni center
Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Inštitut za slovensko izseljenstvo
Ljubljana, Novi trg 4

Dr. Janez Dular
Izvršni svet Republike Slovenije

Spoštovani!

Dne 5. junija je obiskal naš inštitut mag. Andrej Rot, predsednik Slovenske kulturne akcije iz Buenos Airesa. Prosil nas je, da posredujemo pri vas glede formalnosti, da bi Slovenska kulturna akcija dobila na Republiškem sekretariatu za raziskovalno dejavnost in tehnologijo status tuje organizacije, ki ima pravico povabiti raziskovalce iz Slovenije na znanstveno izpopolnjevanje v Argentino z namenom, da tam zberejo gradivo za svoje raziskave o življenju in delu argentinskih Slovencev. To vabilo naj bi ob ostali predloženi dokumentaciji zadoščalo za pridobitev štipendije za znanstveno izpopolnjevanje v tujini.

Obrazložitev sledi v priloženem Predlogu Republiškem sekretariatu za raziskovalno dejavnost in tehnologijo za priznanje ustreznega statusa Slovenski kulturni akciji. Prosim, če lahko naš predlog podprete (morda s svojim podpisom) in ga pošljete Republiškem sekretariatu za raziskovalno dejavnost in tehnologijo.

Hvala za sodelovanje in lep pozdrav!

Ljubljana, 18. 10. 1990.

za Inštitut:
Mag. Janja Žitnik
raziskovalna sodelavka

V januarju bo izšel

2. zvezek št. 3-4 XXV. letnika revije

MEDDOBJE

na 180 straneh.

Cena posameznemu izvodu: 15 dolarjev.
Letna naročnina skupaj z Glasom: 30 dol.

Predlog za priznanje ustreznega statusa Slovenski kulturni akciji

Prejeli smo kopijo pisma z dne 18. oktobra, ki ga je Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti (Inštitut za slovensko izseljenstvo) predložil Republiškem sekretariatu za raziskovalno dejavnost in tehnologijo. Tako se glasi:

Predlog za priznanje ustreznega statusa Slovenski kulturni akciji

Predlagamo, da RS za raziskovalno dejavnost in tehnologijo prizna Slovensko kulturno akcijo (v nadaljevanju SKA) kot tujo organizacijo, ki lahko raziskovalcu iz Slovenije nudi ustrezne delovne pogoje za znanstveno izpopolnjevanje v tujini na področju raziskovanja slovenskega izseljenstva (pomoč pri zbiranju gradiva in pri navezavi stikov, potrebnih pri raziskovalnem delu, prispevanje literature ipd.). Pismeno potrdilo te organizacije, da bo raziskovalcu iz Slovenije zagotovila ustrezne delovne pogoje za sprejeti program raziskovalnega dela v Argentini, naj bi ob ostali predloženi dokumentaciji zadoščalo za pridobitev štipendije za znanstveno izpopolnjevanje v tujini.

Obrazložitev:

SKA že drugo leto zelo dobro sodeluje z raziskovalnimi organizacijami in posameznimi raziskovalci slovenskih izseljenkih vprašanj pri nas, zlasti z Inštitutom za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU. Temu inštitutu je SKA v preteklem letu poslala v dar 115 knjižnih izdaj iz svoje založniške dejavnosti. Redno poteka tudi izmenjava informacij med SKA in omenjenim inštitutom o znanstvenoraziskovalnem delu na področju slovenskega izseljenstva in o kulturnem delovanju Slovencev v Argentini. Člani SKA bodo v bodoče z znanstvenimi prispevki sodelovali tudi na mednarodnih znanstvenih srečanjih v Sloveniji na temo slovenskega izseljenstva ter pri tovrstnih znanstvenih publikacijah v domovini. Člani SKA imajo mnogo zbranega gradiva o življenju in delu Slovencev v Argentini in drugod, s katerim so pripravljeni pomagati tudi raziskovalcem iz Slovenije.

V 28. in 31. členu „Pravilnika o podeljevanju štipendij in drugih oblik pomoči RSS: štipendije za znanstveno izpopolnjevanje v tujini“ je med pogoji za pridobitev štipendije omenjeno soglasje „tuje organizacije, kjer se bo kandidat izpopolnjeval“. Nikjer ni zapisano, da mora biti to raziskovalna organizacija oz. fakulteta ali inštitut. Tudi po našem mnenju je nesmiselno, da bi se moral raziskovalec, ki želi dobiti štipendijo za znanstveno izpopolnjevanje v tujini, zgolj zaradi formalnosti preskrbeti soglasje kakšne argentinske univerze o sprejetem raziskovalnem programu za čas znanstvenega izpopolnjevanja v Argentini. Če je tuja organizacija, ki bo našemu raziskovalcu zagotovila delovne pogoje za raziskovalno delo, SKA, potem je lahko kompetentno samo njeno vabilo oz. soglasje z raziskovalnim programom.

Prosimo RS za raziskovalno dejavnost in tehnologijo za pismen odgovor na naš predlog.

Za Inštitut:
Mag. Janja Žitnik, l. r.
raziskovalna sodelavka

Branko Rozman na debati po TV

29. oktobra je bila po drugem kanalu ljubljanske TV (od nekaj mesecev sem TV Slovenija) okrogla miza na temo „Odpor ali državljanska vojna“. Pri njej so sodelovali bivši partizani in nekaj bivših domobrancev. Moderator je bila časnikarka Ljerka Bizilj, prisotna pa sta bila tudi Spomenka Hribar in Lojze Peterle. Med predstavniki domobranske strani je bil dr. Branko Rozman, med bivšimi borci NOB pa so bili Bojan Polok-Stjenka, zgodovinar NOB Franci Strle in še Stanislav Klep ter Viktor Blažič. Oddajo so ponovili 2. novembra po prvem kanalu TV Slovenija. Vtisi: 1. pozitivno je, da je sploh prišlo do takega srečanja; 2. obe strani sta zagovarjali svoj prav preveč trmasto in togo, domobranska stran pa poleg tega ni uporabila vseh pušic iz svojega tulca; 3. še najbolj dosleden in oborožen z argumenti se mi je zdel odvetnik Stanislav Klep; 4. zopet se je, vsaj po mojem mnenju, absolutiziralo dogajanje v osrednji Sloveniji, v medvojni „Provincia di Lubiana“ — Ljubljanski pokrajini, in se malce prezrelo stanje na Primorskem, štajerskem, Gorenjskem in tudi Koroškem.

A. B.

LEV DETELA

DUNAJSKI SIMPOZIJ O KULTURNEM SOSESTVU MED AVSTRIJO IN SLOVENIJO

26. septembra se je v palači Palfy na Dunaju zaključil trodnevni simpozij o kulturnem sosedstvu med Avstrijo in Slovenijo. Ta največji slovensko-avstrijski znanstveno-kulturni posvet po drugi svetovni vojni sta priredila Avstrijska družba za literaturo in zvezno ministrstvo za znanost in raziskovanje.

Okrog petdeset predavateljev in diskutantov je predstavilo slovensko-avstrijska razmerja v zgodovini, pa tudi tista, kot jih zrcalijo današnji mediji in obe književnosti Slovencev in Avstrijcev. V zadnjem krogu prireditve so analizirali možnost sodelovanja v sedanjem aktualnem trenutku in v bodočnosti.

Že so zgodovinarji Vasilij Melik, Peter Vodopivec in Sergij Vilfan z univerze v Ljubljani ter Andreas Moritsch in Arnold Suppan z dunajske univerze razčlenili skupne poteze in razlike pri obeh narodih, ki sta dolga stoletja preživela v najtesnejši povezanosti. Eden od predavateljev je menil, da so Slovenci bili sploh najbolj avstrijski narod v Avstriji. Dolgo časa, tako rekoč skoraj do konca prve svetovne vojne, so upali, da bodo svojo identiteto lahko razvili in zaščitili v habsburški monarhiji.

Drugi del simpozija se je odvijal v znamenju jezika in medijev. Govorili so o jeziku, ki povezuje in loči, pa tudi o slovenskih motivih v nemško-avstrijski literaturi Josepha Rotha, Ingeborg Bachmann ali Petra Handkeja. Pisatelji Drago Jančar, Kajetan Kovič in Žarko Petan iz Ljubljane ter Milena Merlak, Janko Ferk in Fabjan Hafner iz Avstrije so prav tako kot vidni slovenski publicisti in novinarji Slavko Fras, Jože Hudeček, Bojan Grobovšek ali avtor pričujočega poročila iskali v nove razsežnosti avstrijsko-slovenskega sodelovanja, ki v zadnjem stoletju zaradi rastočih šovinizmov ni bilo najuspešnejše.

**OB PROGLASITVI SLOVENSKEGA NARODNEGA PRAZNIKA
NEODVISNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE
IZREKAMO PRIZNANJE IN ČESTITKE VSEM,
KI SO PRIPOMOGLI K DOSEGI NARODNEGA IDEALA.**

**HKRATI PA IZRAŽAMO ŽELJO, DA BI ZAGOTOVILI DOSEŽENO
STOPNJO SLOVENSKE DEMOKRATIČNE IN SUVERENE DRŽAVE.**

Slovenska kulturna akcija

Simpozij se je zaključil s tremi diskusijskimi krogi o znanstvenem sodelovanju na univerzitetnem področju, o značilnostih založniške dejavnosti ter z zaključno diskusijo o kulturnih perspektivah poglobljenega sosedstva. Diskutanti so se skušali izogibati stereotipom in klišejem, ki so dolgo formalno urejali odnose v Evropi: Načeli so tudi nekatere žalostne značilnosti slovenskega knjigotržnega trenutka, ki pa, kot je povedal slovenski minister dr. Dimitrij Rupel, ne bodo več v veljavi. Tu gre predvsem za odpravo zveznega zakona, ki je prepovedoval uvoz v tujini objavljenega slovenskega tiska v Slovenijo. V imenu avstrijskih prirediteljev je vodja Avstrijske družbe za literaturo dr. Wolfgang Kraus menil, da se moramo aktivno vključiti v integracijo, ki jo nudi veliki evropski politični prevrat. Konkretno so med drugim predlagali ustanovitev slovenskega kulturnega inštituta na Dunaju ter avstrijsko-slovenskega društva v Ljubljani, zlasti Avstrijci pa so se zavzeli za bistveno povečano izmenjavo lektorjev nemškega jezika v Sloveniji. Simpozij, ki je bil uspešna mešanica teorije in prakse, je izzvenel z željo, da je v interesu majhnih narodov, h katerim sodijo takó Slovenci kot Avstrijci, pa tudi Slovaki, Čehi, Hrvati in Madžari, da kljub travmam iz preteklosti spet najdejo skupni imenovalec, ki bo utrdil njihov položaj v Srednji Evropi in v svetu.

utrinki

Opero „Tolminski puntarji“ Ubalda Vrabca z libretom Janeza Dolenca so izvajali prvič lani 23. novembra 1989 v gledališču Verdi v Gorici, potem pa so jo prenesli še v ljubljansko Filharmonijo in tržaški Kulturni dom. Sodeloval je simfonični orkester iz Ljubljane, ki mu je dirigiral dr. Mirko Cuderman. Gradivo in vire je libretist povzel iz del Ivana Preglja in je obenem praznovanje 275-letnice, odkar so obglavili enajst tolminskih puntarjev na goriškem Travniku. Komponist Ubald Vrabec se je zavzel za opero Tolminski puntarji že l. 1981., prej pa je že l. 1964 bila izvedena njegova pesem Punt, za katero je dobil gradivo iz Gradnikovih Tolminskih sonetov. Ubald Vrabec je bil rojen l. 1905 v Trstu in je tam tudi študiral violino, klavir in harmonijo do požiga Narodnega doma, nato pa je nadaljeval študije na konservatoriju Verdi. Še mlad je emigriral v Argentino, vendar se je vrnil po krajšem razdobju v Maribor in nato v Trst l. 1941. Vodil je številne pevske zборе, napisal število skladb in harmoniziral veliko narodnih in umetnih pesmi za moški, ženski in otroški zbor, za kar je prejel tudi priznanja. Sedaj živi kot upokojenec v

Bazovici, toda kljub visoki starosti še vedno kaj skomponira in pomaga pevovodjem in zborovodjem.

Kot 41. književno izdanje Inštituta za južnovzhodno Evropo in bližnji vzhod je izšla v založbi dr. Rudolfa Trofenika v Münchenu knjiga Volkskunde und Mehrvölkerraum (Narodoslovje večnarodnega prostora) prof. Leopolda Kretzenbacherja. Kretzenbacher je bil rojen na Pohorju, študiral je v Gradeu, sedaj živi v Münchnu, posveča pa se etnologiji. Š tega področja je že napisal veliko razprav, ki so bile objavljene v Slovenskem etnografu in drugih jugoslovanskih revijah. V novi knjigi ima kar enajst razprav, ki zadevajo Slovence: o lucijsčaku (Das slowenische Brot), o romanju na Sv. Višarje, o štehvanju, o uporabi glagola (s)cagati pri slovenskih protestantih, o čaščenju Sv. Brigite, o Sv. Ciprijanu in o izoglosah pri večih narodih. Knjiga je izšla za Kretzenbacherjevo 75-letnico in ima na naslovni strani slovenskogorički klopotec.

Dnevnik Slovenec je imenoval Ognjišče novo epopejo Like, Jože Gregorič pa ga je ocenil nenavadno visoko. Po njemu gre za delo, ki sintetizira vse literarne struje, v katerem je realizem pomešan z idealizmom in simbolizmom. Nepokvarjena Lika izstopa iz romana, posebno ženske osebe kot ustvarjalke naravne morale, hranilke in nadaljevalke ognja in doma, so neprekseljive v ljubezni. Seveda ne gre za moralno družbo, za moralno mesta in vladajočih. Budaku kot Ličanu je šlo, da bi opisal Liko in Ličane kot zgled za ostalo Hrvaško in to so opazili tudi drugi literarni kritiki: zraččenost z zemljo, ki se mora ohraniti, izročilo, navade, osebe, vrednote, zgodovina, usoda, vera, morala Like, vse to povezano v pretresljivi ljudski drami, napisano v liškem dialektu.

Budak kot plodna in močna pisateljska osebnost bi bil lahko podlaga hrvaškemu standardnemu književnemu jeziku, če bi nadaljeval s svojim delom, ali pa vsaj če ne bi napisane prepovedali in zamolčali. Oklenil se je že takrat Boraničevega pravopisa, pisal je v klenem, ikavskem liškem narečju. Njegova dela so prava zakladnica dialektičnih variant Like. Če ne bi bila na tako brutalen način pretrgana kontinuiteta v l. 1945 bi bil prihranjen Hrvatom Novi Sad in razočaranje Karadžordževa.

Ognjišče je pesem zemlji, hvalnica rodnemu ognjišču in ljudem Like, ki jo je v romanu najlepše izrazil stari Zekan, Lukanov brat: „Blagoslov Boga Vsemogončega naj bo nad ognjiščem. Naj nikdar, na vse veke vekov do konca sveta na njem ogenj ne ugasne in nikdar naj ne menja gospodarja, ampak naj preide s sinov na vnuke in od pravnukov na njihove pravnike iz roda v rod. V imenu našega križanega Gospoda Jezusa Kristusa. Amen.“

JOSEPH KASTELIC, Ltd

Builders and Contractors

TORONTO, Ont.

770 Brown's Line

M8W 3W2 CANADA

(1990)

CORREO ARGENTINO Y SUC. A CORR. CENTRAL	TARIFA REDUCIDA CONCESION 232
	R. P. I. 201682

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Urejuje ga tajništvo (Toje Bruč). Tisk Editorial Baraga del Centro Misional Baraga, Colón 2544, 1826 Remedios de Escalada, Pcia. Buenos Aires, Argentina. Vsa nakazila na ime in naslov: Alojzije Rezelj, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires 1407, Argentina. - Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Andrés J. Rot), Ramón L. Falcón 4158, Bs. Aires 1407, Argentina.